

VÁSÁRHELYTŐL HOLLYWOODIG — LIGETI LAJOS ÉLETE ÉS HALÁLA —

LIGETI LAJOS (BALRÓL) ÉS ALBERTO RABAGLIATI AZ *UTCA ANGYALA* CÍMŰ FILMBEN

Szinte már közhelynek számít, hogy kis hazánk mily sok tehetséget adott a világ filmgyártásának. Csupán a vezető amerikai filmipar révén nemzetközi hírnévre szert tett magyarok nevét is hosszan sorolhatnánk. De ehelyett most a szűkebb pátriánkból elszármazott, a maga korában igen sikeres, mára viszont jóformán elfedett színész, Ligeti Lajos pályáját idézzük fel.

Schwartz Adolf bádogosmester és Schenk Betti házasságából 1884. május 30-án Vásárhelyen született. Az elemi iskola után a helybeli állami polgári fiúiskolában folytatta tanulmányait, majd Pesten elvégezte Rákosi Szidi híres színiiskoláját. Még nem volt egészen 18 éves, amikor 1902 áprilisában színpadra lépett. 1909-ben a fővárosban nőül tett egy kezdő színésznőt, az erdélyi származású Medgyaszai Amáliát. Ligeti művésznéven szerepelt, amit 1916-ban azután belügyminiszteri engedéllyel hivatalosan is felvett.

Sokáig vidéki színész volt, és „jóízű humorával mindenütt népszerűsége tett szert”. Az 1907–8. évadtól öt éven át Debrecenben Zilahy Gyula társulatának a tagja. Nyíregyházán, ahová nyaranta visszatértek, egyike a közönség kedvenceivé lett színészeknek. Névvaltoztatási kérelmét már Brassóból

terjesztette elő, ahol 1915–16 nyarán a kassai Nemzeti Színház vendégszerepelt Faragó Ödön igazgatása alatt. 1918 márciusában Székesfehérváron ő is részesült az elismerő plakettben, amellyel a helyi színpártoló egyesület Fodor Oszkár direktort és társulatuk hét arra érdemes tagját tüntette ki. (Schöplín Aladár (szerk.): Magyar színművészeti lexikon, I–IV. Bp., 1929–1931.) A Tanácsköztársaság idején tagja a Színészek Országos Szakszervezete 11 fős vezetőségének. (Szekely György (főszerk.): Magyar színházművészeti lexikon. Bp., 1994.)

1920 őszén Vásárhelyen felmerült, hogy a város esetleg házi kezelésbe veszi a Fekete Sas szállodájában bérülő által üzemeltetett mozit. Ligeti Lajos mint pesti színész beadványban jelezte, hajlandó elvállalni a direktori teendőket. A tanács azonban mérlegelve a körülményeket, ekkor még elállt szándékától.

Színészünk még hálás is lehetett a sorsnak, hiszen fél évvel később már egyik főszereplője a Porzsolts Kálmán művéből készített, *Ha megfűjják a trombitát* című moziszkiccnek. „A magyar irredenta filmművészet lélekbemarkoló alkotása”-t az itthoni némafilmgyártás legtermékenyebb rendezője, Deésy Alfréd jegyezte. Négy felvonásból kettőt a színpadon adtak elő a színészek, két fel-

vonást pedig filmen láthattak a nézők. „Az elszakított Erdélynek és Felvidéknek megrázó sorsát elevenítették meg a művészek a publikum előtt.” Hanka, a szép tót leány szerepét Medgyaszai (a színlapon Medgyasszay) Amália játszotta. Férje az esetlen tót legényt, Misut, az ő filmbéli szerelmét, Marinkát, a csupa tűz székely leányt pedig Tercsányi Viki alakította.

A darab – a színpadon részben már más szereplőkkel – az évek során ezer előadást is megélt. Vásárhelyre 1922. február derekán jutott el, amikor Szegeden a Korzó Moziban, ahol korábban tíz teltházat vonzott, újra műsorra tűzték. A Fekete Sasban megnyílt Városi Mozcsozínházban három egymást követő napon került színre, a tervezett három helyett öt alkalommal. A közönség lelkesen megtapsolta a dalokkal, táncokkal tarkított előadás szereplőit. „Medgyaszay Amália a tót lányt adta temperamentumosan. Ligeti Lajos Misu szerepébe sok derűt, életet vitt”.

Göre Gábor alakját Gárdonyi Géza találta ki. Az író korai korszakában álnéven megírt, tíz könyvből álló sorozata a modernizálódó világgal magát szembe talált parasztság paródiája. A népszerű történetek természetesen a film érdeklődését is felkeltették. A Göre Gábor bíró uram legújabb eresztése című moziszkicc 1922-ben készült. A falusi bírót komikus jellemzésűnk, Ligeti Lajos, hitvese pedig Göre második feleségét alakította. Marcsa lányukat Páldy Margit, míg férje, a rendezőként is jegyzett Endrey Jenő Kátsa cigányt formálta meg. Andris, a szolgálégény szerepében Medgyaszai Jenőt, Ligeti sógorát láthatta a publikum. A történet arról szól, hogy Andris szerelmes Marcsába, szeretné feleségül venni, de kosarat kap, ezért bánatában kivándorol Amerikába. (Balogh Gyöngyi: Gárdonyi Géza írásaiból készült filmek <http://gardonyigeza.hu/wp-content/uploads/2011>)

A sikeres produkciót és a kis társulatot Kövessy Mihály amerikai színházi menedzser 1923-ban turnéra szerződtette. A filmszkicc New York-i sikere után Endrey 1924-ben önálló társulatot szervezett, amellyel bejárták Amerika magyarok lakta településeit.

Színház történet-írásunk az amerikai magyar színjátszásról szólva megállapítja, hogy „a többnyire tisztavirág-életű vállalkozásoknak általában New York a színhelye, de Ligeti Lajos, Tóth István, Papp István, majd később Sárosy Szüle Mihály társulatai a »road«-ot járták, a nagyvárosoktól a bányásztelepekig mindenütt megfordultak, ahol magyarok éltek”. Töredékes adataink szerint Ligeti Lajos Vígszínháza 1924 végén Cleveland-ben Kálmán Imre *Tatárjárás* című operettjét mutatta be. 1926-ban színészünk és a két Medgyaszai már a New York-i Színtársulatban játszik. Az ősz folyamán az óhazában ünnepelt Rózsaha-

gyi Kálmán vendégszereplésével mutatnak be több darabot az amerikai metropolisban. Szigligeti Ede *A cigány* című népszínművét, valamint *A vén gazember* című, Mikszáth regénye nyomán írt színművet Ligeti Lajos rendezte. (Bodó Ibolya: Amerikai magyar színjátszás. Adattár. 1869–1970. Bp., 2001.)

A házaspár 1926–27 fordulóján már az Amerikában turnézó Fedák Sári színársulatában játszik. New York-ban február 26-ára Ligeti Lajos és Ligeti Amália felléptével Művészestélyt hirdetnek meg. Március 6-án azután megtartják Pártos Gusztáv, Ligeti Amália és Ligeti Lajos „*Búcsú nevető-est*”-jét.

Ezzel lezárult egy korszak a színész-házaspár életében; rövidesen megérkeznek a film új lehetőségeket, ugyanakkor új kihívásokat jelentő fővárosába, Hollywoodba. Hogy mi játszódhatott le bennük, és még sok más sorstársukban, arra hadd álljon itt Pártos Gusztáv vallomása. A Szegedről indult színész, kit Fedák vitt magával a tengeren túlra, és a 45 várost érintő, de bevallatlanul is kudarcba fulladt turnét követően külön vált a színésznőtől, merész lépését később így magyarázta: „Valami furcsa érzés fogott el egyszerre. Úžott és hajtott, ösztönzött, nem vagy igazi színész, ha nem sietsz a világ valamennyi színészi vágyának középpontjába, Hollywoodba. Amíg filmet csinálnak, addig Amerika fog vezetni”. (Sándor János: Szegediek Hollywoodban. Vasváry Collection. Newsletter 2005/I. (33.) <http://epa.oszk.hu/00900/00960/00005/hollywood.html>)

A *Színházi Élet* még 1926-ban hírül adta, hogy Göre Gábor hollywoodi kalandjai címmel, Ligeti Lajossal a címszerepben vígjá-

tékot forgatnak Hollywoodban. Ez végül nem készült el. Hősünk ugyanakkor a róla 1928 végén megjelent híradás szerint „az amerikai filmgyáraknál jó nevet szerzett magának, sok nagy filmben játszott”. Itt említés történik a fiukról is; ő két évvel korábban Vásárhelyről utazott szülei után, és állítólag a hollywoodi filmcenzúra hivatal tisztviselője.

Az *utca angyala* (Street Angel) című amerikai romantikus filmdráma még a némafilm-korszak idején, 1928-ban készült a kétszeres Oscar-díjas Frank Borzage rendezésében. A producer William Fox, a magyar származású neves amerikai filmgyáros. A film Angela, egy szegénysorú nápolyi leány, és az ifjú festő, Gino viszontagságos szerelméről szól. Angelát a kislányos külsejű Janet Gaynor alakította. 1929-ben, alig 22 évesen, ő vehette át az először kiosztott Oscar-díjat a legjobb női főszereplő kategóriában az 1927–28-ban készült három filmjéért. Partnerre a kor egyik szívtiprója, Charles Farrell volt. Ligeti, az új hazájában felvett nevén Louis Liggett, itt kreditált szereplőként a filmbeli vándorcirkusz bohócát, Bepót alakította.

A sokáig elveszettnek hitt alkotás egy kópiája az 1970-es években került elő. F. Gwynplaine MacIntyre ismert amerikai író, publicista számos internetes portálon olvasható, a letölthető digitalizált változathoz kapcsolódó értékelése a magyar színész alakítására is kitér. „Rövid szerepében, mint egy Augustus típusú bohóc, – írja a dicséretek egyébként szűken mérő kritika – nagy benyomást tett rám egy Louis Liggett nevű ismeretlen színész, ki meghalt röviddel a film bemutatója után: igazi tehetséget áruul.”

A filmet 1928. április 9-én mutatták be Amerikában. Hódmezővásárhelyen a Korzó Mozi – a hírverés szerint Budapest három filmpalotájával, a Corvin, a Kamara és a Capitol mozikkal egy időben – jubileumi műsora keretében vetítette november 30-án és december 1-jén, a rákövetkező napon azután a Városi Mozi is műsorára tűzte.

A sors kegyetlen iróniája, hogy míg ekkor egy szó sem esik a város szülőteréről, néhány héttel később már nevétől hangos a sajtó. A Magyar Távirati Iroda jelentése nyomán a *Vásárhelyi Reggeli Újság* december 11-én hírül adja, hogy Hollywoodban meghalt Ligeti Lajos magyar színész. Feleségétől az előző napokban már hosszú levél érkezett családjához. Az asszony megírta, hogy a színészt autóbaleset érte, kórházba szállították, de különösebb baja nem esett. Közölte még, hogy férjével a címszerepben Göre Gábor-filmek fognak készülni Hollywoodban, ki ezekkel európai turnéra indul majd.

A tragédia részleteiről Kovács Károly zeneszerző számolt be Los Angelesből. E szerint Pártos Gusztávnak és a Ligeti házaspárnak november 18-ára hirdették hollywoodi előadását. 17-én szándékoztak megtartani a főpróbát. Pártos kocsiján ült Ligeti a nevével, R. Tóth József színész és a levélíró felesége,

TERCSÁNYI VIKI

aki a zenekart vezette volna. Mikor a színház elé értek, egy száguldó autó oly nagy erővel rohant beléjük, hogy négyen hatalmas ívben kirepültek a kocsiból és a kövezetre zuhantak. Az eszméletlen Ligetit vérző koponyarepedéssel szállították kórházba, ahol november 27-én meghalt. (Özvegye, Amalia Liggett 1984-ben, 93 éves korában hunyt el Los Angelesben, ahol 1953-ban Jávör Pállal együtt még színpadra lépett Kacsóh Pongrác *János vitéz* című daljátékában.)

Ligeti Lajost – miképp az Amerikából jött levél tudatta – az egész művészkolónia elkísérte utolsó útjára, „a művészt és a szerencsésebb sérülteket egész Amerika magyarsága ismeri, és így mindenütt megdöbbenéssel beszélnek az esetről”. Színművészeti lexikonunk a legismertebb amerikai magyar színészeket felsorolva 13 nevet említ, és Hajós Mici operettprimadonna, Lugosi Béla s mások, köztük Medgyaszai Jenő és R. Tóth József mellett őt is megnevezi. De emlékeznünk kell az itthoni színjátszás és filmkészítés terén szerzett érdemeire is. Ha lesz még mozi szülővárosában, Hódmezővásárhelyen, annak méltó névadója lehet Ligeti Lajos, aki – a kifejezés átvitt és valós értelmében is – élt-halt hivatásáért, a közönség igényes szórakoztatásáért.

Makó Imre

(A fotók a szerző archívumából)